

Atlas over danske saltvandsfisk

Havtaske

Lophius piscatorius Linnaeus, 1758

Af Carsten Krog & Henrik Carl

Havtaske på 29,5 cm fra Skagerrak, 7. september 2016. © Henrik Carl.

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond

AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Krog, C. & Carl, H. 2019. Havtaske. I: Carl, H. & Møller, P.R. (red.). Atlas over danske saltvandsfisk. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, december 2019.

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Slægten *Lophius* Linnaeus, 1758 omfatter syv arter, der primært er udbredt i Atlanterhavet. I europæiske og danske farvande findes to arter: almindelig havtaske (*Lophius piscatorius*) og sort havtaske (*Lophius budegassa*). Kun den førstnævnte er almindelig i dansk farvand, mens den sorte havtaske kun kendes fra en enkelt dokumenteret og nogle få udokumenterede fangster. De to arter har tidligere været og bliver til dels stadig forvekslet i en sådan grad, at oplysninger om arternes biologi skal tages med et vist forbehold (Caruso 1977). Der er også sket en vis sammenblanding med andre havtaskearter (se *Generel udbredelse*).

Det officielle artsnavn er almindelig havtaske (Carl et al. 2004), men i daglig tale kaldes den som regel kun havtaske. Det er et gammelt navn, der ifølge Krøyer (1838-40) brugtes allerede af Ole Worm i 1600-tallet. Fisken har på grund af sit specielle udseende også haft adskillige lokale navne og øgenavne. Mange forfattere (også nyere) nævner det alternative navn bredflab – et navn der ses første gang i dansk litteratur hos Pontoppidan (1763). Ifølge Krøyer (1838-40) var det ikke et navn, der brugtes herhjemme af fiskerne, og han var af den opfattelse, at der var sket en forveksling med det norske navn. Det bruges for øvrigt også kun sjældent nu og bør derfor undgås. Flintegård (1986) skriver, at nordjyske fiskere ofte kalder havtasker for motorcykler (små kaldes knallerter) eller gumminakker. Det førstnævnte navn kommer af de kraftige brystfinner, der med lidt god vilje kan minde om styret på en motorcykel, mens det andet hentyder til fiskens gummiagtige konsistens. Arten er undertiden solgt under navnet koteletfisk (efter det svenske handelsnavn), hvilket giver anledning til forvirring, da det på dansk er et handelsnavn for havkatten. Pfaff (1950) nævner, at den også er blevet solgt under navnet forelstør – et navn der ikke længere bruges. Slægtsnavnet *Lophius* hentyder til de strittende/pjuskede rygfinnestråler, og *piscatorius* hentyder til, at havtasken fisker med sin forreste rygfinnestråle (Kullander & Dellling 2012).

Udseende og kendetegn

Havtasken er meget karakteristisk og er af flere forfattere blevet regnet som en af vore grimme fisk. Kroppen er kort og fladt kølleformet, mens hovedet, der har mange kraftige benpigge, er meget stort, enormt bredt og ret fladt. Munden er kæmpestor – næsten så bred som hovedet og med et tydeligt underbid. I kæberne findes to uregelmæssige rækker af lange, spidse, bagudrettede tænder, der er hængslede, så de kan lægges tilbage. Kun den yderste del af tænderne er synlige, da de er dækket af hudskeder. Der er også store, spidse tænder på ganeben, plovskærben og svælgben (Winther et al. 1907). Øjnene er forholdsvis små og sidder højt. Gælleåbningerne sidder delvis skjult af brystfinnerne, så kun en lille del af gælleåbningen er synlig øverst. Huden er løs og uden skæl. Sidelinjen er fuldstændig. Ved overgangen mellem oversiden og den flade bug sidder langs hele kroppen og på underkæben flere rækker af bladformede hudlapper og trævler. Også på hovedets overside sidder spredte hudtrævler. Hudtrævlerne får fisken til at ligne en algebegroet sten. Som hos mange andre bundfisk mangler svømmeblæren.

Forreste rygfinne består af seks bøjelige pigstråler. De tre forreste sidder langt fremme på hovedet og er frie, vidt adskilte og lange. Den forreste har et specielt led ved grunden, der gør det muligt for fisken at bevæge den i alle retninger. Yderst på strålen sidder en todelt vimpelagtig hudlap (kaldet esca), som bruges til at lokke byttet hen til munden (se *Fødevalg*). Lidt bag de frie stråler sidder tre delvis frie finnestråler, der er forbundet med finnehud på den nederste del. De fem bageste stråler i forreste rygfinne er med mange veludviklede sidefrynser (Caruso 1986). Den bageste rygfinne består af 11-13 blødståler. Gattfinnen består af 9-11 blødståler (Wheeler 1969), hvoraf de forreste er skjult i huden, således at gattet ser ud til at være placeret et stykke foran finnen (Otterstrøm 1912). Brystfinnerne er meget store, kraftige og kødfulde og fungerer som en slags ben. De består af 24-26 blødståler. Bugfinnerne er forholdsvis små og sidder langt inde under hovedet, men et godt stykke foran brystfinnerne. De er også kraftige og fungerer ligeledes som ben (Pethon 1985). De består af en pigstråle og 5 blødståler. Halefinnen er kort og smal og består af 7-8 finnestråler (Otterstrøm 1912).

Farven er meget varierende og kan tilpasses omgivelserne, så når fisken ligger på bunden, er den meget velkamoufleret. Oversiden er brun, rødbrun, grønbrun eller gråsort med uregelmæssig marmorering. Når fiskene dør får de en mere ensartet brun farve (Kullander & Delling 2012). Bugen er hvidlig, evt. med et blåligt skær. Undersiden af brystfinnerne har en bred sort bræmme, og bugfinnerne er også delvis sorte eller grå, og det samme gælder gatfinnen. Bughinden (inde i fiskens bug) er lys. Øjnenes iris er radiært gulstribet.

Larverne gennemgår flere meget forskellige stadier, og de ser helt anderledes ud end de voksne. I en periode har de stærkt forlængede ryg- og specielt bugfinnestråler, og de er ikke fladtrykte. Fra en størrelse på godt 30 mm begynder de så småt at ligne de voksne (Tåning 1923).

Den almindelige havtaske er familiens største art, og den kan opnå en længde på ca. 200 cm. I 2010 kunne de norske medier berette om en ny verdensrekord på 99,4 kg, der var blevet fanget i garn under fritidsfiskeri ved Leiknes i Nordnorge. Havde fisken været med rogn, havde den formentlig vejlet ca. 30 kg mere. Rekordene holdt dog kun kort tid, for i januar 2012 fangede en norsk garnfisker en havtaske på 115 kg og 180 cm i en fjord nær Haugesund. Alene hovedet alene vejede 64 kg. Fra Danmark kendes enkelte havtasker på over 50 kg. I 1936 blev et eksemplar på 60 kg fanget i Kolding Fjord, i 1995 blev en havtaske på anslået ca. 60 kg (renset vægt 44 kg) fanget nordvest for Hirtshals, og i april 2010 blev en kæmpe havtaske med en anslået vægt på 70-75 kg (renset vægt 50 kg) fanget nordvest for Hirtshals. Den officielle lystfiskerrekord herhjemme er en havtaske på 22,82 kg og 117 cm fanget i Nordsøen den 16. september 2017. Den 28. juli 1999 havde en tysk lystfisker fanget et eksemplar på 24 eller 26 kg ligeledes på Det Gule Rev, og den 19. august 2000 blev en havtaske på 45,8 kg fejlkroget under lystfiskeri samme sted.

Forvekslingsmuligheder

Havtaskerne kan med deres helt specielle udseende næppe forveksles med andre danske fisk. Til gengæld forveksles de to havtaskerarter let indbyrdes. Den kendes fra den almindelige havtaske på, at bughinden (indeni fisken) er mørk, mens den er lys hos almindelig havtaske. Sort havtaske har kun 9-10 finnestråler i bageste rygfinne, 8-9 gatfinnestråler og 24-27 brystfinnestråler, mens almindelig havtaske har 10-11 finnestråler i bageste rygfinne, 9-11 gatfinnestråler og 22-24 brystfinnestråler (Otterstrøm 1912; Caruso 1986; Miller & Loates 1997).

Udbredelse

Generel udbredelse

Havtasken er udbredt i den nordøstlige del af Atlanterhavet samt i Middelhavet og Sortehavet (Caruso 1986). De fleste kilder angiver Island som grænsen mod nordvest, men i de seneste år er havtasker flere gange fanget ved Sydgrønland (Møller et al. 2010; Mecklenburg et al. 2018). Mod nordøst blev grænsen tidligere regnet ved Murmansk, men også her er der de senere år fanget flere eksemplarer længere mod nord nærmere Svalbard (Mecklenburg et al. 2018). Formentlig er det den globale opvarmning, der har fået udbredelsen til at rykke længere mod nord. Langs den nordøstatlantiske kontinentalsokkel strækker udbredelsen sig mod syd til mindst Mauretania på Afrikas vestkyst. Den findes også ved De Kanariske Øer (Caruso 1986, 2016). I ældre litteratur kan man ofte læse, at arten er udbredt ved Sydafrika (til Natal-regionen) og ved Nordøstamerika, men det har siden vist sig at dreje sig om andre arter – i førstnævnte tilfælde vestafrikansk havtaske (*Lophius vomerinus*) og/eller Natal-havtaske (*Lophiodes insidiator*) og i sidstnævnte tilfælde om amerikansk havtaske (*Lophius americanus*). På grund af sammenblandingen af arterne kan der også i mindre grad være sket sammenblanding af oplysninger om biologien.

Havtasken er meget almindelig vest for De Britiske Øer og i den nordlige og centrale del af Nordsøen. I den sydlige del af Nordsøen, hvor der generelt er ret lavvandet, er den imidlertid fåtallig (Ellis & Velasco 2015). Ved Sydsandinavien strækker udbredelsen sig fra Nordsøen ind i

Skagerrak og den nordlige del af Kattegat, men herefter bliver den hurtig meget fåtallig. I selve Østersøen er den meget sjælden. Krøyer (1838-40) omtaler to fangster fra Eckernførde og en fra Kiel. Winther (1879) skriver, at den i Østersøen ikke er fanget længere mod øst end ved Falsterbo, og HELCOM (2012) bekræfter, at den ikke er kendt fra den østlige del af Østersøen.

Udbredelse i Danmark

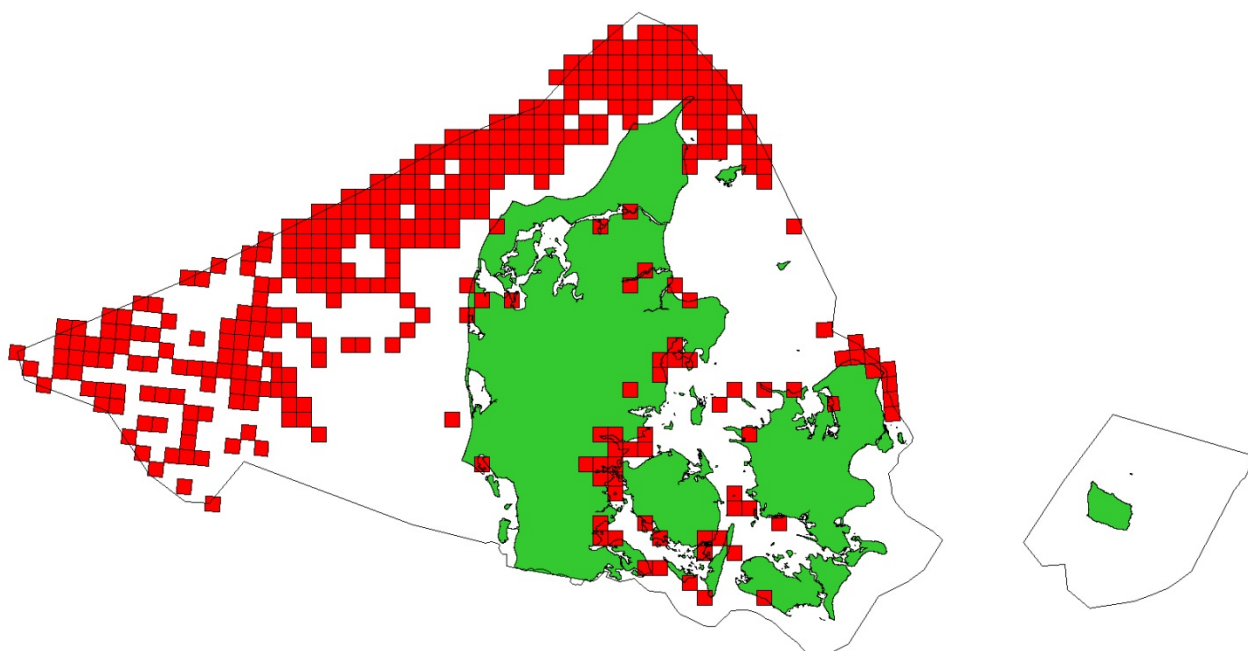
Krøyer (1838-40) skriver, at havtasken hos os især forekommer i Vesterhavet og det nordlige Kattegat, og at der måske næppe fanges et eksemplar ved Nordsjælland hvert år. Han skriver dog, at den undertiden også fanges i Øresund og Bælterne og endda trænger ind i Østersøen, hvor den dog ikke er kendt fra den danske del. Winther (1879) skriver, at den ikke er sjælden langs den jyske vestkyst, og at den også af og til ses i Limfjorden. Han skriver også, at den er hyppig i farvandet omkring Skagen og ind i Aalbæk Bugt, men syd herfor synes at holde sig til Kattegat dybe Østerrende, som den følger ned i Øresund til Nordsiden af Saltholmsgrundene. I Bælterne omtales den som langt sjældnere end i Øresund, og selv her fanges den ikke hvert år.

De mere end 1.000 konkrete fangster, der er registreret i Atlasdatabasen, bekræfter i hovedtræk de ovenstående oplysninger. I den danske del af Nordsøen er havtasken med undtagelse af de mest kystnære områder vidt udbredt, men jo længere man kommer mod syd, jo længere skal man væk fra kysten for at finde fiskene. Hvor man i den nordlige del typisk skal mindst 20 km fra land for at finde fiskene, skal man omkring 200 km ud, når man kommer til Esbjerg. I Skagerrak, hvor det dybe vand når tættere på kysten, skal man typisk ikke ret mange km fra land for at finde de første havtasker, og arten er registreret nærmest overalt i den danske del af Skagerrak. Også i den nordligste del af Kattegat er arten hyppig, men allerede fra omkring Anholt bliver forekomsten meget mere sporadisk, og ned gennem Kattegat er det især i den dybe Østerrende, som for en stor del ligger på svensk område, at man finder havtaskerne (Krog & Klastrup 2015; Ellis & Velasco 2015) (fangster fra svensk område fremgår ikke af udbredelseskortet).

Trods den sparsomme forekomst i den sydlige del af Kattegat, rummer Atlasdatabasen oplysninger om en række fangster fra vore indre farvande. I Øresund, hvor arten kun registreres med adskillige års mellemrum, er den fundet mod syd til omkring Charlottenlund. I Lillebælt er der langt mellem de historiske registreringer i Atlasdatabasen, men Fiskeatlassets interviews med lokale fiskere viser, at der som regel fanges nogle stykker hvert år – typisk i perioder med indstrømning af saltvand fra Kattegat. I september 2019 blev der fx på blot tre dage fanget fem havtasker. I Storebælt er havtasken tilsyneladende sjældnere end i Lillebælt, men den går dog ned i bl.a. Langelandsbæltet fra tid til anden. Oftest er de eksemplarer, der træffes i de indre farvande, forholdsvis små, men i 1954 blev der fanget en havtaske på 125 cm og 33 kg i et bundgarn ved Thurø i det Sydfynske Øhav, og i Kolding Fjord blev der fanget en havtaske på 60 kg i 1936.

Gennem vores bæltet vandrer havtasker også fra tid til anden endnu længere ind i vore farvande. Fx kan det nævnes, at en havtaske på 8 kg blev fanget ved Bagenkop den 20. januar 1951, og i den forbindelse blev det oplyst, at det var ca. 40 år siden, der sidst var fanget en havtaske ved Bagenkop. I 1996 eller 1997 blev en havtaske på 14 kg fanget ud for Mommærk på det sydøstlige Als, og i marts 2014 blev en havtaske fanget 7-8 km syd for Ærø. Den 24. august 2015 blev et eksemplar på 10 kg fanget ud for Vitsø på Ærø, og da fangsten blev indrapporteret til Fiskeatlasset, blev det oplyst, at Fiskesalgforeningen i Faaborg kun havde fået 5-6 havtasker ind i løbet af de sidste 20 år – typisk små fisk på 1-2 kg. I oktober 2019 blev en havtaske på 3 kg fanget i Als Sund. I forbindelse med Fiskeatlassets interviews med erhvervsfiskere er det blevet oplyst, at havtasker en sjælden gang fanges helt til området omkring Kramnitse på Sydlolland, men ellers er arten ikke registreret i den sydøstligste del af landet ved Sydøstsjælland, Lolland, Falster og Møn, og i havet omkring Bornholm er den heller aldrig fundet.

I vore fjorde er havtasken meget sjælden. I Limfjorden er den registreret nogle få gange: ved Lemvig i 1870 og 1876, ved Aalborg i 1875, ved Struer i 1882 og vest for Nibe i 1943. I Mariager Fjord blev et eksemplar fanget ved Bramslev i 1891 og sendt til Zoologisk Museum. I 1950 blev arten registreret i fjorden igen, da et eksemplar på ca. 25 kg blev fanget med et ålejern. I Vejle Fjord findes i Atlasdatabasen konkrete oplysninger om fem fangster/fund: ved Bredballe Strand i 1893 (strandet), ved Trelde i 1941, ved Hvidbjerg Strand i 1952, ved Strandvejen i 1959 og ved Vindingland i 1961. Arten er dog mere hyppig, end registreringerne viser, for ved fangsten i 1952 blev det oplyst, at en fisker havde kendskab til 10-12 fangster fra stedet, og den fisker, som fik en havtaske i sit bundgarn i 1961, oplyste, at han fangede et par stykker hvert år. Også i Kolding Fjord er arten registreret flere gange, og selv i den inderste del af fjorden er der gjort fangster. Fx blev der fanget en havtaske ved Strandhuse i 1886, og i 1962 blev et eksemplar på godt 20 kg fanget i Kolding Havn. I Zoologisk Museums samling findes en havtaske fra Kalundborg Fjord fra 1959, og Winther (1879) nævner, at arten er fanget ved Frederikssund i Roskilde Fjord.

Figur 1. Udbredelse af havtaske i danske farvande.

Kortlægning

Atlasdatabasens registreringer af havtasker stammer hovedsagelig fra videnskabelige togter udført af DTU Aqua og lignende institutioner i vore nabolande samt fra DTU Aquas overvågning af erhvervsfiskerens bifangster. Der er af tidshensyn ikke systematisk indsamlet oplysninger fra erhvervsfiskere i de farvandsområder, hvor arten har sin hovedudbredelse, men de såkaldte VMS-data (Vessel Monitoring System Data) stemmer godt overens med den udbredelse, som oplysningerne i Atlasdatabasen viser (Krog & Klastrup 2015). I de indre farvande, hvor arten vækker mere opsigt, når den fanges, stammer en del oplysninger fra skriftlige kilder (dagspressen, zoologiske oversigter og bøger), og for de mere nutidige for en stor del fra Fiskeatlassets interviews med erhvervsfiskere.

Langt størstedelen af registreringerne er fra erhvervsfiskeri med forskellige former for bundsløbende redskaber (bundtrawl, bomtrawl, snurrevod) og kun omkring 10 % er fra garnfiskeriet. Dette er forventeligt set i lyset af havtaskens ret stationære levevis, som betyder, at den overvejende fanges i aktive fiskeredskaber. Antallet af registreringer fra lystfiskeri, dykning m.m. er ganske beskedent, hvilket kan forklares med havtaskens levevis på relativt dybt vand fjernt fra kysten.

Biologi

Levesteder og levevis

Havtasken er med sin flade kropsform, manglende svømmeblære og lemmeagtige parrede finner anatomisk tilpasset et liv på havbunden. Når den flytter sig omkring, kravler den ved hjælp af brystfinnerne og støttet af bugfinnerne. Den findes fra helt lavt vand (men oftest dybere end 20 meter) og normalt ud til ca. 1.000 meters dybde – og i forbindelse med legen ned til omkring 1.800 meters dybde (Wheeler 1969; Hislop et al. 2000; Ellis & Velasco 2015). Andelen af større fisk stiger ifølge Laurenson et al. (2008) med vanddybden, men data fra ICES viser, at både helt små og store eksemplarer er mere almindelige på dybt vand (over 200 m) end den mellemliggende gruppe (Ellis & Velasco 2015). Når havtasken ligger på bunden er den godt kamufleret, og den trykker sig som regel godt ned i bunden uden dog at blive helt begravet af sediment. Den findes både på mudderbund, sandbund, grusbund og blandet bund, og især mindre eksemplarer kan træffes i sedimentet i klippesprækker eller mellem tangplanter (Wheeler 1969).

Det sker også, at havtasker træffes pelagisk, og i det pelagiske fiskeri er der registreret fangst af større eksemplarer af arten over områder med en dybde på op til 2.600 meter (Hislop et al. 2000). Både ved direkte observation og ved brug af såkaldte DST-mærker (Data Storage and Transfer) er det dokumenteret, at havtasker med mellemrum – mest aktivt om vinteren og om natten – kortvarigt vandrer fra havbunden på relativt stor vanddybde (100-400 m) og helt op nær overfladen (Hislop 2000; Thangstad et al. 2006; Ofstad 2013). Muus (1970) nævner bl.a., at det danske undersøgelsesskib Dana engang fangede en havtaske på 96 cm nordøst for Færøerne nær overfladen over 2.000 meter dybt vand.

Ynglen har i de første 2-4 måneder en pelagisk levevis, hvorefter de søger mod bunden – undertiden flere hundrede kilometer fra, hvor de blev klækket (Hislop 2001). Mærkningsforsøg har vist, at også de voksne fisk kan udføre overraskende lange vandringer. Således er en fisk mærket ved Shetlandsøerne genfanget sydøst for Island – en afstand på 876 km (Laurenson et al. 2005). Ved mærkningsforsøg i færøsk farvand er trefjerdedele af de genfangne fisk fanget inden for en afstand på 30 km fra mærkningsstedet (Ofstad 2013). De samme forsøg har påvist en vandring ud på større vanddybder sidst på efteråret og om vinteren for at gyde og den modsatte vej i løber af sommeren for at fouragere. Fiskenes vandringer ser ud til især at være styret af lysintensiteten (Ofstad 2013).

Havtasken er forholdsvis varmekrævende og foretrækker temperaturer mellem 6,5 og 11 °C, og den ser ud til at undgå temperaturer under 4 °C (Ofstad 2013). De eksemplarer, der er truffet ved Grønland og i nærheden af Svalbard, betragtes som strejfer, der formentlig normalt går til grunde. Døde eller døende havtasker er nemlig nogle steder et relativt almindeligt syn på strandene (Thangstad et al. 2006). I Danmark er der kun ganske få eksemplarer på, at havtasker er fundet døde på strandene.

Fødevalg

Havtasken har ry for at være en glubsk rovfisk, som er i stand til at tage meget store byttedyr. Fx blev der i foråret 2019 nær Skagen fanget en havtaske, der havde med en pighaj på længde med den selv i maven. Størstedelen af føden består af andre fisk såsom torsk, hvilling, kuller, knurhaner, tobiser, sild, hajer, rokker og mange flere, men også muslinger, blæksprutter og jomfruhummere og andre større krebsdyr kan indgå i føden (Wheeler 1969; Pethon 1985; Afonso-Diaz 1997). Flere forfattere nævner, at man undertiden også finder havfugle (alke, lomvier, skarver, edderfugle og andre dykænder) i maverne. Winther et al. (1907) skriver, at havtasker endda skal have angrebet badegæster, men det er nok en oplysning, som skal betragtes med en vis skepsis.

Undersøgelser har vist, at fødeindtaget ikke overraskende varierer alt efter hvilken føde, der er tilgængelig. Man ser derfor stor lokal og årstidsmæssig variation. I farvandet omkring Shetlandsøerne er det påvist, at tobiser i årets anden og tredje kvartal (hvor de er kommet frem fra

deres vinterdvale i havbunden) sammen med sperling udgør en dominerende del af fødegrundlaget (Laurenson et al. 2005). I Det Irske Hav har undersøgelser vist, at fødeindtaget, som her primært bestod af hvilling, sperling og jomfruhummer, var størst i vinterperioden (Crozier 1985).

Når havtasken ”jager”, ligger den normalt godt kamufleret (ligner en algebegroet sten) og venter på, at byttet skal komme hen til den. Den forreste rygfinnestråle bevæges frem og tilbage, og med den flagrende hudlap yderst på finnestrålen lokkes nysgerrige fisk tættere på. Når de er indenfor rækkevidde, åbnes den store mund lynhurtigt, og undertrykket medfører, at byttet suges ind med vandstrømmen. Der var for øvrigt i langt tid tvivl om, hvorvidt havtasken virkelig jagede på denne måde (som beskrevet allerede af Aristoteles), eller om det blot som anført af Krøyer (1838-40), var det besynderlige ydre, som havde sat indbildningskraften i bevægelse, så man ikke savnede eventyrlige fortællinger om dens levemåde. Nu til dags kan man imidlertid let iagttage havtaskens ”fiskestang” i funktion i offentlige akvarier, men sådan forholdt det sig ikke tidligere. Winther et al. (1907) fortalte nemlig, at havtasker ikke trivedes i akvarier, men blot lå stille og hurtigt døde.

Det sker for øvrigt også, at havtasker jager aktivt i frit vand. Fiskene sluges normalt med hovedet først (Wilson 1937), og tænderne kan lægges ned, hvorved de bliver lettere at sluge. De juvenile havtasker på 6-11 cm, der endnu ikke er overgået til en bundnær levevis, lever af især tobiser og forskellige arter af pelagiske krebsdyr (Ofstad 2013). Også pilorme kan være en vigtig fødekilde, og ligesom de voksne, er de kendt for at være meget grådige (Wheeler 1969)

Reproduktion og livscyklus

Havtasken bliver gydemoden i en alder af 4-7 år ved en længde på ca. 40-100 cm (Woll et al. 1995; Mecklenburg et al. 2018). Hannerne bliver kønsmodne tidligere og ved en mindre størrelse end hunnerne. Vest og nord for De Britiske Øer bliver hannerne og hunner i gennemsnit kønsmodne ved henholdsvis 49 og 73 cm (Afonso-Dias & Hislop 1996). Data fra færøsk farvand viser, at de gydemodne hunfisk er næsten dobbelt så gamle som hanfiskene – henholdsvis 7 og 4 år. Størrelsen ved denne alder er henholdsvis 84 og 59 cm (Ofstad 2013).

Gydeperioden strækker sig (med lokale forskelle) fra midt på vinteren til hen på sommeren. Vest og nord for De Britiske Øer foregår gydningen fra februar til først i august, men mest intensivt i perioden marts-juli (Wheeler 1969; Afonso-Dias & Hislop 1997). I færøsk farvand er gydningen mest intensiv i februar-april (Ofstad 2013). I norsk farvand er der fundet ægbånd i maj-juni (Thangstad et al. 2006). Ved Den Iberiske Halvø yngler havtaskerne fra januar til juni (Duarte et al. 2001)

Havtasken gyder sine op til ca. 1,5 mio. æg indesluttet i rødviolette slimbånd, der ifølge litteraturen er ca. 8-11 meter lange og 15-90 cm brede (Bowman 1920; Russell 1976; Miller & Loates 1997; Munk & Nielsen 2005). Den 30. juli 2019 gydede en havtaske i Øresundsakvariet endda et ægbånd, der blev målt til 14,5 m i længden og op til ca. 50 cm i bredden. Fordelen ved denne form for ynglestrategi kan være, at æggene kan spredes vidt omkring med havstrømmen samtidig med, at slimbåndet yder en vis beskyttelse mod prædatorer (Afonso-Dias & Hislop 1996). De enkelte æg har en diameter på mellem 2,04 og 3,11 mm og er svagt ovale og orange (Bowman 1920), og slimbåndene kan lige før gydningen udgøre helt op til halvdelen af fiskens vægt (Woll et al. 1995). Det formodes, at der sker en ydre befrugtning gennem porer i slimmassen (Afonso-Dias & Hislop 1996).

De eksakte gydeområder er ikke kendt, men undersøgelser tyder på, at gydningen sker på relativt dybt vand (150-900 meter) vest og nord for De Britiske Øer og sandsynligvis også syd for Færøerne og ud for Vestnorge (Thangstad et al. 2006). Fra gydepladserne vest for Hebriderne og eventuelt fra den nordlige del af Nordsøen, føres ægbånd, larver og juvenile fisk ind på lavere vand i blandt andet den nordlige del af Nordsøen og Skagerrak, der betragtes som vigtige opvækstområder for arten. Bl.a. nævner Otterstrøm (1912), at ægbånd enkelte gange er fundet i Skagerrak, men om det har

været på dansk område, er uvist. Arten regnes ikke som en dansk ynglefisk, da det under alle omstændigheder formodes, at æggene er gydt udenfor vore farvande.

Larverne måler ca. 4,5 mm ved klækningen, og de er forsynet med en stor blommesæk. Larver og yngel lever pelagisk i en periode. Overgangen fra pelagisk levevis til bundstadiet sker efter ca. 120 dage, når ynglen er 6-12 cm lang (Hislop et al. 2001).

Det er påvist, at havtasken kan blive mindst 25 år gammel (Landa et al. 2001).

Vækst og økologi

Havtasken har en relativ hurtig vækst – især i de første leveår. Ifølge Wheeler (1969) måler havtasker normalt 15-20 cm efter et år, 35-45 cm efter 2,5 år og ca. 53 cm efter tre år. Vækstraten er ens hos de to køn indtil kønsmodning, hvorefter hanfiskene vokser langsommere end hunfiskene. Antallet af hun- og hanfisk er ca. 1:1 indtil den længde, hvor hannernes kønsmodning indtræffer. Herefter er stort set alle fisk med en længde på over 100 cm hunfisk (Laurenson et al. 2008). Den årlige vækst før kønsmodning er ved Norge beregnet til ca. 11,5 cm, og efter kønsmodning falder den til ca. 8,4 cm (Staalesen 1995).

Undersøgelser i færøsk farvand har vist, at havtasken kan være en væsentlig prædator på bundlevende fiskearter af kommerciel interesse. Det er således beregnet, at havtaskebestanden her fortærer en mængde af torsk, der svarer til ca. 33 % af den samlede mængde af torsk, der landes under fiskeri i samme farvand (Ofstad 2013). Selv har havtasken som voksen kun få naturlige fjender. Dog er det i enkelte tilfælde dokumenteret, at den kan indgå i fødegrundlaget for prædatorer som gråsæler og kaskelothvaler (Wheeler 1969). I perioden, hvor havtasken har en pelagisk levevis, må det antages, at den som larve fortæres af planktonædere såsom fx sild og makrel, og at den som yngel er udsat for prædation fra forskellige arter af større rovfisk (Afonso-Dias 1997; Thangstad et al. 2006).

Da den almindelige og den sorte havtaske ofte findes de samme steder, kunne man godt få mistanke om indbyrdes konkurrence. En undersøgelse af fangstrater over døgnet samt af øresten og øjne tyder på, at den almindelige havtaske primært er dagaktiv, mens den sorte havtaske primært er nataktiv – noget som nedsætter konkurrencen mellem dem (Colmenero et al. 2010).

Forvaltning, trusler og status

Havtasken opfattes som Livskraftig (LC) i den internationale rødliste fra IUCN (Arnold 2013), men som tidligere nævnt er det kun de relativt store og gamle hunfisk, der er i stand til at gyde, hvilket antages at gøre arten særlig sårbar over for fiskeri (Afonso-Dias & Hislop 1996; Arnold 2015). Da fiskeriet gennem de seneste årtier er intensivert på især det dybe vand, hvor andelen af store havtasker er størst, er der risiko for, at der kan ske en udtynding af gydebestanden med mulige negative konsekvenser for hele bestanden (Thangstad et al. 2006). Der er ikke fastsat noget mindstemål på havtaske, men siden 1999 har der været fastsat kvoter (samlet for almindelig havtaske og sort havtaske) baseret på forsigtighedsprincippet. I 2015 var kvoten i EU godt 60.000 ton. Ud for Vesteuropa opererer man trods mangel på genetiske studier med tre forvaltningsmæssige enheder: en sydlig bestand (ud for Den Iberiske Halvø), en nordlig bestand (fra Biscayen og sydvest for De Britiske Øer) og en nordlig kontinental-bestand (fra nordvest for Scotland og Nordsøen) (Ellis & Velasco 2015).

Inden for de seneste 15-20 år er udbredelsen og mængden af havtasker øget markant i islandske farvande. Det tilskrives den forøgede havtemperatur og ændringerne i havstrømmene, der har fundet sted i samme periode, og som kan have betydet, at ”nye” leveområder er blevet tilgængelige eller at de hidtidige opvækst- og fødeområder er blevet mere favorable (Solmundsson et al. 2010). I

henhold til Det Internationale Havforskningsråd (ICES 2015) har bestanden været stigende i 2014-2015.

Menneskets udnyttelse

Tidligere blev havtasken ikke anset som nogen værdifuld spisefisk, selvom kødet er hvidt og fast og smager lidt som hummer. Tværtimod blev ”havets grimteste fisk” af de fleste fiskere regnet som en yderst uønsket bifangst, der hurtigst muligt blev smidt ud igen. I Fiskeritidende nr. 52, 1891 sammenlignedes den med ”Ugræs på Marken” – blot endnu værre, da den foruden at tage plads og føde fra mere nyttige arter også æder værdifulde fisk. Flere svenske forfattere fra 1800-tallet skriver endda, at fiskerne nogle steder mente, at den varslede dødsfald. De tog derfor sjældent eller aldrig en havtaske ombord, men skar linen over straks de så fisken i overfladen, hvorpå de hurtigst muligt sejlede hjem for at undgå den ulykke, som ellers utvivlsomt ville ramme en fra mandskabet. Det forekom også, at fiskerne smed en stor sten i det enorme gab og lod fisken gå til bunds (Nilsson 1852-55; Smitt 1892).

Senere er havtasken blevet mere populær. I Dansk Fiskeritidende nr. 2, 1938 kan man således læse, at man de seneste par år var begyndt at eksportere havtasker til Tyskland. Siden er den også blevet populær i Danmark, og den har i mange år været en vigtig bifangst i bundtrawlsfiskeriet efter arter som torsk, kuller, jomfruhummer m.m. Som regel sælges den flået og uden hoved. Oftest er det kødet på kroppen og kæberne, der udnyttes, men i mindre målestok sælges også leveren, der undertiden betegnes som ”havets foie gras”. Krøyer (1838-40) beretter, at fiskere ved Agger, der havde overvundet deres afsky mod havtasken, benyttede leveren til fremstilling af tran (og spiste kødet).

Efter at prisen på havtaske steg voldsomt i løbet af 1980’erne, og den i Skotland i 1992 nåede en pris på det dobbelte af torsk, blev der i flere lande udviklet et målrettet fiskeri efter havtaske (Afonso-Dias 1997). Det målrettede fiskeri gennemføres dels med bundtrawl og dels med stormaskede, bundsatte garn. Især som følge af udviklingen i det skotske fiskeri blev de samlede fangster fra Nordsøen og farvandet vest og nord for De Britiske Øer mere end fordoblet i løbet af få år (Thangstad et al. 2006).

Landingsstatistikken er lidt usikker, da den også omfatter landinger af sort havtaske. Langt størstedelen af fangsten drejer sig imidlertid om den almindelige havtaske. Vest for De Britiske Øer, hvor den sorte havtaske er mere almindelig, kan den dog i visse områder udgøre op til 18 % af de samlede fangster (Laurenson et al. 2008). I Nordsø-regionen er den sorte havtaske mere fåtallig. De samlede internationale landinger af havtasker fra de nordeuropæiske farvande lå indtil midt i 1980’erne på et relativt lavt niveau (typisk 5.000-10.000 ton årligt), og siden har landingerne generelt ligget på mellem 12.000 og 20.000 ton årligt. I midten af 1990’erne var der dog ekstraordinært høje landinger på 25.000-35.000 ton (ICES 2015).

De danske fiskeres årlige landinger har siden 1990 ligget mellem 1.130 ton (2013) og 2.350 ton (1992) uden nogen åbenlys udviklingstendens. Værdien af de danske landinger ligger på omkring 70 mio. kr. om året. Omkring 80 % af fangsterne gøres i den nordlige Nordsø (mest i norsk zone) og ca. 20 % fanges i Skagerrak. De årlige landinger fra Kattegat udgør kun mellem 1 og 23 ton (NaturErhvervstyrelsen 2016).

Det er så vidt vides ikke muligt at bedrive et målrettet lystfiskeri efter arten, men når den fanges som bifangst under fiskeri efter fx torsk i Nordsøen, vækker den stor opsigt og er en populær fangst. Den hugger på både pirk og naturlig agn.

Som et kuriosum kan det nævnes, at det var i havtaskens bugspytkirtel, at den senere nobelprisvinder Alexander Flemming i 1920'erne påviste insulin – et vigtigt middel i kampen mod sukkersyge (Pethon 1985).

Referencer

Arnold, R. 2015. *Lophius piscatorius*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015: e.T198610A21911225.

Afonso-Dias, I.P. & Hislop, J.R.G. 1996. The reproduction of anglerfish *Lophius piscatovius* Linnaeus from the north-west coast of Scotland. *Journal of Fish Biology* 49 (Supplement A): 18-39.

Afonso-Dias, I.P. 1997. Aspects of the Biology and Ecology of Anglerfish (*Lophius piscatorius*, L.) of the West Coast of Scotland (I.C.E.S. Sub Area Via). PhD dissertation, Zoology Department, The University of Aberdeen, Scotland.

Bowman, A. 1920. The eggs and larvae of the angler (*Lophius piscatorius*) in Scottish waters. A Review of our present knowledge of the life history of the Angler. *Reports of the Fishery Board for Scotland Scientific, Investigations for 1919, No. II*: 1-42.

Carl, H., Nielsen, J.G. & Møller, P.R. 2004. En revideret og kommenteret oversigt over danske fisk. *Flora og Fauna* 110(2): 29-39.

Caruso, J.H. 1977. The systematics of the fish family Lophiidae. Ph.D. thesis. Tulane University, Louisiana, USA.

Caruso, J.H. 1986. P. 1362-1363 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). *Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean, volume III*. Unesco.

Caruso, J.H. 2016. Lophiidae. Goosefishes. P. 2044-2050 in: Carpenter, K.E. & De Angelis, N. (eds.). *The living marine resources of the Eastern Central Atlantic. Volume 3. Bony fishes part 1 (Elopiformes to Scorpaeniformes)*. FAO species identification guide for fishery purposes.

Colmenero, A.I., Aguzzi, J., Lombarte, A. & Bozzano, A. 2010. Sensory constraints in temporal segregation in two species of anglerfish, *Lophius budegassa* and *L. piscatorius*. *Marine Ecology Progress Series* 416: 255-265.

Crozier, W.W. 1985. Observations on the food and feeding of the angler-fish, *Lophius piscatorius* L., in the northern Irish Sea. *Journal of Fish Biology* 27: 655-665.

Duarte, R., Azevedo, M., Landa, J. & Pereda, P. 2001. Reproduction of anglerfish (*Lophius budegassa* Spinola and *Lophius piscatorius* Linnaeus) from the Atlantic Iberian coast. *Fisheries Research* 51: 349-361.

Ellis, J.R. & Velasco, F. 2015. Anglerfish (Lophiidae). P. 240-245 in: Heessen, H.J.L, Daan, N. & Ellis, J.R. (eds.). *Fish atlas of the Celtic Sea, North Sea, and Baltic Sea*. Wageningen Academic Publishers.

Flintegård, H. 1986. Ludere smides ud, men løjer koster penge! *Dansk Fiskeritidende* 45: 16-17.

- Hislop, J.R.G., Holst, J.C. & Skagen, D. 2000. Near-surface captures of post-juvenile anglerfish in the North-east Atlantic – an unsolved mystery. Brief Communication. *Journal of Fish Biology* 57: 1083-1087.
- Hislop, J.R.G., Gallego, A., Heath, M.R., Kennedy, F.M., Reeves, S.A. & Wright, P.J. 2001. A synthesis of the early life history of the of the angler fish *Lophius piscatorius* (Linnaeus 1788) of the northern British waters. *ICES Journal of Marine Science*, 58: 70-86.
- HELCOM 2012. Checklist of Baltic Sea Macro-species. Baltic Sea Environment Proceedings No. 130.
- ICES 2015. Anglerfish (*Lophius piscatorius* and *L. budegassa*) in Subareas IV and VI and Division IIIa (North Sea, Rockall and West of Scotland, Skagerrak and Kattegat). *ICES Advice 2015*, Book 5.
- Krog, C. & Klastrup, M. 2015. Kortlægning af fiskearters forekomst ved brug af kommercielle fangstdata (VMS). Upubliceret materiale.
- Krøyer, H. 1838-40. Danmarks Fiske. Første Bind. S. Triers Officin, København..
- Kullander, S.O. & Delling, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Landa, J., Pereda, P., Duarte, R. & Azevedo, M. 2001. Growth of anglerfish (*Lophius piscatorius* and *L. budegassa*) in Atlantic Iberian waters. *Fisheries Research* 51: 363-376.
- Laurenson, C.H., Johnson, A. & Priede, I.G. 2005. Movements and growth of the monkfish *Lophius piscatorius* tagged at the Shetland Islands, northeastern Atlantic. *Fisheries Research* 71: 185-195.
- Laurenson, C.H., Dobby, H. & McLay, H.A. 2008. The *Lophius budegassa* component of monkfish catches in Scottish waters. *ICES Journal of Marine Science* 65: 1346-1349.
- Mecklenburg, C.W., Lynghammar, A., Johannesen, E., Byrkjedal, I., Christiansen, J.S., Dolgov, A.V., Karamushko, O.V., Mecklenburg, T.A., Møller, P.R., Steinke, D. & Wienerroither, R.M. 2018. Marine Fishes of the Arctic Region. Conservation of Arctic Flora and Fauna, Akureyri, Iceland.
- Miller, P.J. & Loates, M.J. 1997. Fish of Britain & Europe. Collins Pocket Guide. HarperCollinsPublishers.
- Munk, P. & Nielsen, J.G. 2005. Eggs and larvae of North Sea fishes. *Biofolia*.
- Møller, P.R., Nielsen, J.G., Knudsen, S.W., Poulsen, J.Y., Sünksen, K. & Jørgensen, O.A. 2010. A checklist of the fish fauna of Greenland waters. *Zootaxa* 2378: 1-84.
- NaturErhvervstyrelsen 2016. Dansk fiskeristatistik (www.naturerhverv.dk/fiskeri/fiskeristatistik/).
- Nilsson, S. 1852-55. Skandinavisk Fauna. Fjerde Delen: Fiskarna. Bokhandlaren C.W.K. Gleerups Förlag.

- Ofstad, L.H. 2013. Anglerfish *Lophius piscatorius* L. in Faroese waters. Life history, ecological importance and stock status. PhD dissertation, Faculty of Biosciences, Fisheries and Economics Department of Arctic and Marine Biology, Tromsø University.
- Otterstrøm, C.V. 1912. Danmarks Fauna 11. Fisk 1. Pigfinnefisk. G.E.C. Gads Forlag, København.
- Pethon, P. 1985. Aschehougs store Fiskebok. Alle norske fisker i farger. Aschehoug.
- Pfaff, J.R. 1950. Tudsefiskenes orden (Pediculati). S. 120 i: Brædstrup, F.W., Thorson, G. & Wesenberg-Lund, E. (red.). Vort Lands Dyreliv. Andet bind. Fisk, Hvirvelløse dyr, Urdyr. Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag.
- Pontoppidan, E. 1763. Den Danske Atlas eller Konge-Riget Dannemark. Tomus I. København.
- Russell, F.S. 1976. The eggs and planctonic stages of British marine fishes. Academic Press, London.
- Smitt, P.A. 1892. Skandinaviens Fiskar, Text I. P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.
- Solmundsson, J., Jonsson, E. & Björnsson, H. 2010. Phase transition in recruitment and distribution of monkfish (*Lophius piscatorius*) in Icelandic waters. *Marine Biology* 157: 295-305.
- Staalesen, B.I. 1995. Breiflabb (*Lophius piscatorius* L.) langs norskekysten. Cand. scient. thesis, University of Bergen.
- Thangstad, T., Bjelland, O., Nedreaas, K.H., Jónsson, E., Laurenson, C.H. & Ofstad, L.H. 2006. Anglerfish (*Lophius* spp) in Nordic waters. *TemaNord* 2006: 570.
- Tåning, Å.V. 1923. *Lophius*. Report on the Danish Oceanographical Expeditions 1908-10 to the Mediterranean and adjacent seas. Vol. II. Biology: 2-30.
- Wheeler, A. 1969. The Fishes of the British Isles and North-West Europe. MacMillian and Co Ltd., London.
- Wilson, D.P. 1937. The Habits of the Angler-fish (*Lophius piscatorius* L.) in the Plymouth Aquarium. Plymouth Laboratory, New Series Vol. XXI, No. 2.
- Winther, G. 1879. Prodrömus Ichthyologiæ Danicæ Marinæ. Fortegnelse over de i danske farvande hidtil fundne Fiske. *Naturhistorisk Tidsskrift* 3. R. 12. B 1-2. H.
- Winther, G., Hansen, H.J. & Jensen A.S. 1907. *Zoologia Danica*. 2. bind. Fiske. H.H. Thieles Bogtrykkeri.
- Woll, A., Nedreaas, K.H. & Staalesen, B.I. 1995. Breiflabb langs norskekysten: Fiske, biologi og bestandsgrunnlag. *Fiskets Gang* 2: 19-26.